

Bibliotek og egenberedskap – en veileder for bibliotekene

15.09.2025

Bibliotek og egenberedskap – en veileder for bibliotekene

Denne veilederen er laget for å inspirere og støtte bibliotek i arbeidet med å styrke befolkningens egenberedskap. Den viser hvordan bibliotek kan bidra – i hverdagen og i krise – og hvilke ressurser og samarbeid som finnes lokalt og nasjonalt.

Veilederen er ment som et hjelpemiddel, med konkrete forslag og råd, og inneholder:

1. Hva egenberedskap er, og hvorfor det er relevant for bibliotek.
2. Måter å jobbe med egenberedskap i hverdagen
3. Bibliotekets rolle i kriser og krig

Start med en samtale

For at biblioteket skal kunne bidra til beredskap – både i hverdagen og i krise – er det viktig at biblioteksjefen og beredskapskoordinatoren i kommunen snakker sammen. Det viktigste er å finne tiltak som gir mening i egen kommune.

- Hva gjøres allerede i kommunen?
- Hva slags rolle kan biblioteket ta?
- Hvilke behov finnes – og hva mangler?

Biblioteket er et sted mange henvender seg for å få informasjon. Derfor er det viktig at ansatte har tilgang til oppdatert og kvalitetssikret beredskapsinformasjon fra kommunen.

Veilederen er utarbeidet i samarbeid med Tønsberg og Færder bibliotek .

1. Hva er egenberedskap?

Egenberedskap handler om at husholdninger er forberedt på å klare seg selv i en periode hvis noe uventet skjer – som bortfall av strøm, vann, internett eller mulighet til å handle. Myndighetene anbefaler at alle bør kunne klare seg i én uke. Dette gjør det mulig for kommunen og nødetatene å prioritere dem som trenger hjelp aller mest i en krise.

Bakgrunnen for rådene er at samfunnet i økende grad påvirkes av faktorer som ekstremvær, teknologisk sårbarhet og sikkerhetspolitiske endringer.

Egenberedskap handler ikke bare om utstyr, men også om kunnskap, vaner og samarbeid.

Biblioteket kan spille en viktig rolle i dette arbeidet: som formidler av kunnskap, som møteplass for samtaler, og som et sted folk har tillit til. Ved å sette egenberedskap på dagsorden i hverdagen, kan bibliotekene bidra til at flere er litt bedre forberedt – hvis noe skulle skje.

Foto: Ivar Kvaal / DSB

2. Måter å jobbe med egenberedskap i hverdagen

Biblioteket har mange innganger til å formidle kunnskap og skape engasjement rundt egenberedskap. Biblioteket kan bidra til å gjøre egenberedskap konkret og relevant – ved å trekke inn temaer på en naturlig og engasjerende måte gjennom aktiviteter og formidling som allerede er en naturlig del av bibliotekets hverdag. Temautstillinger med bøker og materiale knyttet til egenberedskap kan være en god start. For eksempel kan man trekke frem bøker om matlaging uten strøm, dyrking av mat, konservering, psykisk helse i krise, eller førstehjelp.

Arrangementer og formidlingsaktiviteter gir rom for utforskning, samtale og praktisk læring. Biblioteket kan løfte frem både brede og spissede temaer:

- Overordnede foredrag og samtaler om beredskap lokalt, regionalt og nasjonalt.
- Informasjon om kommunens beredskapsplaner og krisehåndtering.
- Temakvelder og demonstrasjoner om matdyrking, vannrensing, matkonservering, matlaging uten strøm, og grunnleggende førstehjelp.
- Foredrag og refleksjon om kildekritikk, radio som informasjonskilde, og psykisk helse i krise.
- Veiledning i å finne pålitelig informasjon og unngå desinformasjon – et avgjørende tema i krise.
- Praktiske gjør-det-selv-arrangementer som engasjerer og bygger kunnskap.

Ved å kombinere det praktiske og det utforskende kan biblioteket bidra til å gjøre egenberedskap forståelig og gjennomførbart.

Ved å bidra med å innarbeide begreper som «beredskapsvenn», og legge til rette for samtaler og refleksjon, kan biblioteket bidra til at flere får en konkret plan for hvem de kan støtte seg til og hjelpe når noe skjer.

Egenberedskap for barn

For barn er det særlig viktig å formidle egenberedskap på en trygg og positiv måte. Gjennom lek og konkrete aktiviteter kan de få en forståelse for hva det vil si å være forberedt. Barnas egenberedskap handler i stor grad om å tilpasse de samme rådene som gjelder for voksne. Det er viktig å kunne snakke om egenberedskap uten å skremme. Barn har stor vilje til å bidra og hjelpe andre, og har ofte en sterk rettferdighetssans og solidaritet med dem rundt seg. Samtidig er det viktig å understreke at ansvaret ligger hos de voksne. Barn kan være delaktige og bidra på sitt nivå, men skal ikke bære ansvaret. En god balanse mellom informasjon, trygghet og mestring gjør at barn føler seg inkludert og trygge – også når temaene er alvorlige.

Biblioteket kan bidra til at barn og unge får en grunnleggende forståelse for hva som kan skje i en krise, og hva de selv kan gjøre. Dette kan formidles gjennom historier, lek og enkle aktiviteter som gir rom for utforskning og mestring. Det kan for eksempel handle om å snakke om hvilken mat som er lett å lage uten strøm, hvordan man holder varmen, hvor man finner drikkevann, og hva man gjør hvis internett eller telefon slutter å virke.

Barn kan være med å lage lister over viktige telefonnumre, finne på avtaler for hvor man møtes hvis man blir borte fra hverandre, og øve på ulike scenarioer sammen med voksne. Når barn får delta, reflektere og bidra, bygger det både trygghet og praktisk innsikt.

Kildekritikk som del av egenberedskap

Før en krise inntreffer, er det av stor betydning at befolkningen vet hvordan man finner og vurderer informasjon og hvilke kilder man kan stole på. Biblioteket har en viktig rolle i å styrke denne kompetansen.

Gjennom daglig formidling, veiledning og synliggjøring av pålitelige kilder kan biblioteket bidra til å:

- gjøre innbyggerne mer bevisste på desinformasjon og falske nyheter,
- vise hvordan man finner troverdig informasjon i ulike kanaler,
- bygge ferdigheter i kritisk tenkning og informasjonsvurdering.

Dette kan skje gjennom samtaler med besøkende, temautstillinger eller egne arrangementer om kildekritikk. På denne måten bidrar biblioteket til å forberede befolkningen – ikke bare på praktiske utfordringer i en krise, men også på informasjonsflommen som ofte følger med.

Foto: Glenn Rokeberg / DSB

Bygg gode samarbeid

For å kunne ta en aktiv rolle i beredskapsarbeid trenger ikke biblioteket gjøre alt alene. Gode samarbeid gjør det enklere å nå ut, fordele ansvar og utvikle tiltak som er tilpasset lokale behov. Mange aktører, både lokalt og regionalt, kan være viktige samarbeidspartnere, og bidrar med ulike kompetanse og ressurser.

Blant disse er:

- Kommunens beredskapsansvarlig, kriseledelse og kommunalt beredskapsråd
- Regionale bibliotek og fylkeskommunale aktører
- Statsforvalter, Sivilforsvaret, Forsvaret, frivillige organisasjoner som Røde Kors og Norsk Folkehjelp
- Voksenopplæringen, tros- og livssynssamfunn, og frivilligsentraler

Tenk på hva biblioteket ønsker å oppnå, og hvem som kan bidra med kunnskap, folk eller ressurser. En enkel samtale kan være starten på et samarbeid som gir større effekt – både i hverdagen og i krise.

Slik kommer du i gang

Dere trenger ikke starte stort. Det viktigste er å begynne et sted. Dere kan for eksempel:

- Lage en enkel utstilling – med bøker, bokmerker eller plakater.
- Invitere til et arrangement – f.eks. «Én uke uten strøm – klarer du det?»
- Markere Egenberedskapsuka med en aktivitet eller utstilling i biblioteket. Egenberedskapsuka er en årlig kampanje arrangert av DSB i uke 44 for å øke befolkningens bevissthet om egenberedskap.
- Heng opp en «Visste du at...?»-plakat med hendelser som kan skje lokalt (flom, ras, strømbrudd).
- Ta kontakt med kommunens beredskapsansvarlig og snakk sammen om hva biblioteket kan bidra med.

Åpent beredskapskontor

Et mulig grep for å synliggjøre kommunens beredskapsarbeid og invitere til dialog med befolkningen, er å opprette et åpent beredskapskontor i biblioteket. Dette kan være en tidsavgrenset stand eller tilstedeværelse i bibliotekets lokaler, der beredskapsansvarlige er tilgjengelige for spørsmål og samtale med innbyggerne.

Et åpent beredskapskontor kan gi kommunens beredskapsansvarlige mulighet til å:

- informere om kommunens arbeid med beredskap
- snakke direkte med innbyggere om deres spørsmål og bekymringer
- samle inn erfaringer og synspunkter som kan forbedre beredskapsplanleggingen

Ressurser og materiell

Dere trenger ikke finne opp alt selv. Ved å bruke eksisterende materiell, og tilpasse det til lokale forhold og språk, kan man nå bredt uten store kostnader. Det finnes mange gode ressurser som biblioteket kan bruke:

Her finner du kampanjemateriell som er utviklet av DSB kan brukes fritt av offentlige aktører og frivillige organisasjoner. (dsb.mediaflowportal.com/dsb-mediaportal)

Her finner du finner du alle artikler om egenberedskap for privatpersoner. (dsb.no/sikkerhverdag/egenberedskap)

Siden er for de som er med på å arrangere aktiviteter under Egenberedskapsuka. (dsb.no/egenberedskapsuka)

3. Bibliotekets rolle i kriser og krig

Bibliotekene er en integrert del av lokalsamfunnet. Det er et sted der folk møtes, søker kunnskap og finner informasjon i hverdagen. Når noe uventet skjer, er det naturlig for mange å vende seg til biblioteket som et sted mange allerede forbinder med informasjon, ro og hjelp i hverdagen. De er åpne, gratis og tilgjengelige for alle – uansett alder, bakgrunn og livssituasjon. I en krisesituasjon, i situasjoner preget av usikkerhet eller plutselige endringer, kan bibliotekene tilby både konkret hjelp og trygghet. De kan ha kapasitet til å være både informasjonsnav, møteplass og støttepunkt for innbyggere som opplever uro eller praktiske utfordringer.

Biblioteket er et sted med høy tillit og lav terskel. I møte med kriser har biblioteket potensial til å være:

- En trygg arena for å søke og dele informasjon.
- En fysisk base der man kan få varme, lading, eller tilgang til nett.
- En kanal for offentlig informasjon og lokal koordinering.
- En formidler av kunnskap som bidrar til å dempe usikkerhet.
- Et sted for kulturelle tilbud og opplevelser som kan gi befolkningen en følelse av normalitet, fellesskap og håp i en krevende tid.

For å være forberedt på dette, bør biblioteket ta kontakt med beredskapsansvarlig i kommunen for å finne ut hvordan det kan inngå i kommunens beredskapsplanverk, og hvilke rutiner som bør etableres for håndtering av strømbrydd, bortfall av nett eller andre kritiske hendelser.

Ved å etablere samarbeid og rutiner i forkant, kan biblioteket være en aktiv støttespiller i lokalsamfunnets beredskap – med kunnskap, nærvær og tilstedeværelse.

Ingen bibliotek er like – og ingen kommuner er like

Biblioteksjefen kjenner sitt eget bibliotek og befolkningens bruksmønster best, mens beredskapsansvarlig har innsikt i hvilke hendelser som er mest sannsynlige og hvordan disse håndteres. Her er noen spørsmål som kan være nyttige å ta utgangspunkt i:

- Hva finnes allerede av tiltak og samarbeid lokalt?
- Finnes det frivillige organisasjoner eller foreninger som driver med beredskap?
- Hvilke behov har innbyggerne i en krise, og hvilke tjenester kan biblioteket tilby?
- Kan biblioteket fungere som et informasjonspunkt? Og er personalet rustet til det?

Samarbeid i praksis – erfaringer fra Tønsberg og Færder bibliotek

Tønsberg og Færder bibliotek har gjennom arbeidet med denne veilederen gjennomført en rekke tiltak for å utforske og utvikle bibliotekets rolle i beredskap. Blant annet har biblioteket arrangert utstillinger og aktiviteter i samarbeid med Røde Kors og Sivilforsvaret, og hatt dialog med kommunens beredskapsansvarlige for å finne ut hvordan biblioteket kan bidra – både i forkant av og under ulike typer hendelser.

En viktig del av arbeidet har vært møtepunkter mellom biblioteksjefen og kommunens beredskapssjef. Her har de utvekslet erfaringer og diskutert hvilke behov som finnes lokalt, og hvordan biblioteket kan være en støtte i krisesituasjoner. I slike samtaler blir det tydelig at biblioteket har kvaliteter som kan utfylles og forsterkes i kommunens samlede beredskapsarbeid.

Et viktig tiltak har vært møter mellom biblioteksjef og beredskapssjef, hvor de har diskutert hvilke scenarioer som er mest relevante lokalt – og hvordan biblioteket kan være en støtte for

innbyggerne dersom noe skjer. Beredskapssjefen har også deltatt på et personalmøte, der de ansatte fikk informasjon om mulige hendelser som strømbrudd og bortfall av nett og telefoni, og hvilke behov befolkningen kan ha i slike situasjoner. Eksempelvis: Hvordan få kontakt med nødetater uten telefon? Hvor finnes trygghetspunktene?

På bakgrunn av dette har biblioteket sørget for at slik informasjon er tilgjengelig i papirformat, og at personalet er kjent med hvordan de kan bidra. Selv om biblioteket ikke er definert som et offisielt trygghetspunkt eller informasjonspunkt, er det for mange et naturlig sted å oppsøke når noe uventet skjer. Derfor har biblioteket gjort klart informasjon om kommunens informasjonspunkter og hvor folk kan henvende seg for hjelp – som raskt kan settes opp ved inngangen ved behov. Et enkelt tiltak som dette kan utgjøre en stor forskjell når det virkelig gjelder.

Ønsker du å høre mer om erfaringene fra Tønsberg og Færder bibliotek? Ta gjerne kontakt på: biblioteket@tonsberg.kommune.no

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap

Rambergveien 9
3115 Tønsberg

+47 33 41 25 00
postmottak@dsb.no

Utgitt av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap

ISBN 978-82-7768-554-0 (PDF)

HR 2459

Forsidebilde: Daniel Fatnes / DSB

Grafisk produksjon: Mediehuset Andvord